

Spoznaja – prva vrijednost islama

(Rešid Hafizović, *Spoznaja – prva vrijednost islama*, Naučno-istraživački institut "Ibn Sina", Sarajevo, 2017.)

UDK 28:165.01(049.3)

Spoznaja – kao ona moć uma i duha kojom se čovjek ontološki razlikuje od drugih bića – zauzima krunsko mjesto unutar filozofsko-teološkog pojmovlja islama, ali i unutar hijerarhije božanskih nalog izrečenih kroz Sveti Tekst. Ne samo da pitanjem spoznaje izrečenim u imperativu započinje očitovanje Božije Riječi Pečatnom Poslaniku nego se spoznaja promeće ispred samog čina stvaranja i nudi kao jedini mogući put vlastitog duhovnog napredovanja i zaposjedanja viših razina bitka. Imajući to u vidu, profesor Rešid Hafizović svoju posljednju (pritom mislim na *posljednju* objavljenu a nika-ko na *posljednju* kao pečatnu) knjigu upravo posvećuje fundamentalnim epistemološkim pitanjima, naslovivši je *Spoznaja – prva vrijednost islama*.

Prva riječ / sastavnica naslova govori nam o sadržaju dok

drugi dio otkriva nakanu samog autora, koji vještim interpretativnim zahvatom – iza koga leži sada već bogato iskustvo Teksta (naql) i konteksta (waqi') – ovaj problem promiče na jednu višu razinu, čime mu zapravo samo naznačava pripadajuće mjesto, te ga istovremeno spašava od nerijetkih, odveć trivijalnih pokušaja koji vulgariziraju esencijalnu ljepotu i raskoš ovih tema.

Premda su autorove interpretacije snažno utemeljene na konstitutivnoj tradiciji islama – što ukazuje na važnost teme u islamskim naukama – iznenaduje činjenica da se vrlo mali broj ozbiljnih muslimanskih autora posvetio pitanjima spoznajne teorije, te da su upravo neke druge teme zauzimale mjesto / prostor onih čija je pozicija nužno apriorna. Na tragu takvih uvida treba tražiti osobiti značaj predmetnog teksta i posvetiti mu dužnu pažnju u različitim analizama, osvrtima, kritikama te, naročito, u predmetnim silabusima i studijskim programima.

Poglavlje o izvorima spoznaje autor otvara govorom o idžtihadu kao kreativnom, kritičkom mišljenju koje ima za cilj svaki princip i normu islama interpretativno uprisutniti u duhovnu situaciju vremena koje živi muslimanska zajednica. Naznačivši kako vrata idžtihada suštinski ne mogu biti zatvorena do li u slučaju intelektualne i duhovne zapuštenosti onih koji bi trebali biti nosioci tog angažmana, autor smatra kako je nužno da ulema ovlada temeljnim principima različitih znanstvenih disciplina – a ne

samo jurisprudencije, s kojom se gotovo uvijek identificira polje idžtihad – te da princip slobode mišljenja ne bude narušen od strane bilo kojeg autoriteta. Tek ispunjenjem tih uvjeta osoba biva spremna zakoračiti u područje samih izvora spoznaje.

Slijedeći općeprihvaćenu četverostrukost izvora spoznaje u islamu, autor otvara govor o Kur'anu kao primarnom izvoru 'svokolikih spoznaja', govoreći o nepresušnoj dubini semantičkih polja Svetog Teksta i nužnosti primjene metode ta'wila na putu odgonetanja krajnjih božanskih nakana. Drugi izvor, prema autorovom mišljenju, podrazumijeva ne samo poslaničke iskaze (*hadis*) i njegovu ortopraksiju (*sunna*) nego, prije svega, njegov *personalitet* koji je, kako neodvojivi dio njegova bića, tako i sami "temelj legitimnosti i punovažnosti njegovih riječi i djela". Konsenzualno mišljenje (*idžma'*) kao treći izvor spoznaje, prema Hafizovićevim riječima, nije doživio svoju puninu unutar muslimanske zajednice i nje-ne misleće tradicije, budući da je usljed brojnih i nikad prevladanih unutarmuslimanskih sukoba sveden na konsenzus o načelima i stupovima vjerovanja, odnosno na ona pitanja o kojima ionako imamo odveć jasan iskaz Kur'ana, pa se takav konsenzus čini nepotreb- nim i suvišnim. S druge strane, trebamo imati na umu da je idžma' temeljen na pojedinačnom mišljenju prepoznatih autoriteta, odnosno da u situaciji kada zataji institucija idžtihada – kao slobodnog, kritičkog

i kreativnog mišljenja unutar islama – koja treba da proizvede pluralitet mišljenja, tada ni sam idžma' više nije moguć.

Objašnjavajući put ka do-sezanju krajnje prirode stvari i njihovih ontoloških realiteta, koje skrivaju 'maske' i mnogostrukost licā različitog dizajna, autor postulira hijerarhiju organa transcendentne spoznaje koji su osposobljeni i arhetipski pretpostavljeni za epistemološki angažman te vrste. Riječ je o duši (*ruh*), intelektu (*'aql*), srcu (*fuad*) i stvaralačkoj imaginaciji (*khayal*), koji istovremeno sadrže i 'osvajaju' spoznajni put u islamu, rađajući ona znanja koja se na samom dnu spoznajne ljestvice označavaju kao 'osjetilna' (*busuli*), pa sve do onih koja se imaju pravo osloviti 'uprisutnjanim' (*buduri*). Analizirajući značaj i hijerarhijsku ustrojenost svakog od navedenih transcendentnih

organa, autor postulira terminologiju islamske teološke epistemologije najvišeg reda.

Kroz tekst Rešida Hafizovića u jednom novom ruhu progovaraju – a pri tome bez izravnog navođenja i pukog citiranja – Ibn Arabi, Al-Gazali, Suhrawardi, Samnani, Nadžm al-Din Kubra i plejada drugih sufijskih mislilaca. Kroz njegov govor dotičemo stranice *Futuhata*, iznova oslušujemo same vrhove Gazalijeva mističnog iskustva, kročimo kroz različita semantička polja Samnanijevog hermenautičkog nagovještaja i sasvim jasno razaznajemo raznolikost Kubraovih fotizama koji simboliziraju razine spoznajno-duhovnog napredovanja svakog putnika (*homo viator*).

Govoreći u posljednjim poglavljima o spoznajama kao plodovima 'molitve uma', te o onima koje se daju iščitati kao plodovi

'molitve srca', možemo kazati da je riječ o pristupu koji je očigledno blizak sufijskom spoznajnom putu i koji ide ponad dviju mladica Kantovog stabla spoznaje – to jest čulnosti i razuma – a koje izrastaju iz istog korijena te prema novovjekovnoj filozofiji čine jedine moguće puteve ljudske spoznaje.

Konačno, mogli bismo kazati da je ovdje riječ o jednom huserlijanskom fenomenološkom poduhvatu, čija se intencija pokazuje u odrednici 'ka samim stvarima', pri čemu se misli na ono što je kao suština / zbilja skriveno iza samih fenomena. Spoznaja tih realiteta jeste onaj konačni cilj unutar epistemologije islama, a raskrivanje temeljnih pojmova i problema tog tipa upravo nudi tekst koji je bio predmetom ovog skromnog osvrta.

Rusmir Šadić